

Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa SOU 2017:47

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, RFS, har som remissinstans beretts möjlighet att yttra sig över rubricerad utredning.

2 Inledning

Kommissionen konstaterar i inledningen att en nyckel för att minska hälsoklyftorna är att bryta negativa spiraler och förstärka det positiva. Här lyfter utredaren att det är en stor bredd av samhällsaktörer som kan påverka den enskildes tillgång till resurser. RFS medlemmar har lagreglerade frivilliguppdrag som god man, förvaltare, god man till ensamkommande barn, kontaktperson, kontaktfamilj, stödperson och lekmanövervakare. Ett gemensamt namn för dessa uppdrag är frivilliga samhällsarbetare. Dessa frivilliga samhällsarbetare är i allra högsta grad en värdefull aktör för de människor som står längst bort från jämlik hälsa. Kommissionen föreslår åtta prioriterade målområden för att uppnå god och jämlik hälsa. Inom alla dessa målområden agerar de frivilliga samhällsarbetarna. Exempelvis kan lyftas att en lekmanövervakare ger klienten stöd i kontakterna med arbetsförmedling och socialtjänst samt delaktighet i föreningslivet för en meningsfull fritid. Andra exempel är kontaktperson enligt SoL som kan ge stöd till en ung person som riskerar att hamna utanför skolan (på sid 104 hänvisas till att bristande stöd framhålls som den främsta orsaken till avbrutna och ofullständiga studier).

3 Generella utmaningar för att skapa mer jämlika villkor

Utredningen konstaterar att ett flertal politikområden har utvecklats och bidragit till välfärdsbygget var för sig men att människors liv hänger samman och att det därför behövs mer tvärsektoriellt tänkande. Frivilliga samhällsarbetare utgör en resurs som ofta har en helhetsbild av klientens/patientens/huvudmannens/brukarens liv. De blir kittet mellan olika sektorer och mellan olika områden i individens liv till exempel hälsofrämjande insatser och arbetsrelaterade åtgärder. Kommissionen lyfter att det måste till en jämnare fördelning mellan människors resurser

inom sju centrala livsområden. Dessa resurser skapas framförallt inom familjen, tillsammans med andra i civilsamhällets sammanslutningar och på marknaden men också välfärdssamhällets institutioner tillhandahåller resurser. Här vill RFS uppmärksamma det för Sverige unika i att myndigheter har direkt samverkan med civilsamhället i och med de lagreglerade frivilliguppdragen. Det är enskilda uppdragstagare som får sitt uppdrag via en myndighet och utgör ett personligt stöd för en annan människa. Dessa frivilliga samhällsarbetare utgör en del av civilsamhället som ofta kommer i skymundan men som är värd att uppmärksammas inte minst i denna utredning.

4 Mer jämlika villkor och möjligheter

Kommissionen pekar på olika sätt att motverka ojämlig hälsa, vilka många gånger också ingår i uppdraget som frivilliga samhällsarbetare. Här kan de frivilliga samhällsarbetarna bidra med att stärka människors egna möjligheter att agera och generera resurser. De som står längst bort från myndigheterna kan med stöd av en frivillig samhällsarbetare förbättra sin kommunikation med myndigheterna. Vår erfarenhet är att människor som har lagreglerade frivilliguppdrag ofta har det onödigt svårt att hävda sin brukares/huvudmans/klients/patients rätt till god och jämlik hälsa trots att detta kan ingå i uppdraget. Här önskar vi att myndigheter som exempelvis Försäkringskassan, socialtjänsten med flera i större utsträckning såg den frivillige som en resurs. När en god man eller kontaktperson vänder sig till myndigheten borde detta därför välkomnas. Varför inte en särskild väg in till myndigheter för exempelvis gode män och förvaltare? Genom en särskild "gräddfil" för frivilliga samhällsarbetare skulle myndigheterna enklare få kontakt med de som står längst bort från jämlik hälsa.

Här diskuteras olika former av inflytande och delaktighet i samhället samt makten att påverka sitt eget liv. I remissen hänvisas till forskning som konstaterar att personer från lägre socioekonomisk position oftare upplever sämre kontroll och inflytande över den egna situationen. Även här gör frivilliga samhällsarbetare en viktig insats i människors liv, dels genom att vara språkrör och röst för den enskilde och dels genom att visa på alternativ och bjuda in till t ex fritidsaktiviteter och föreningsliv i olika sociala sammanhang. Dessa insatser bidrar förhoppningsvis till en större känsla av sammanhang.

Det konstateras också att tillit till andra människor och myndigheter hänger ihop med förståelse och begriplighet för sociala strukturer och system. De medborgare som har lägst förtroende för samhällsinstitutioner upplever sannolikt i högre utsträckning att kontakten med välfärdsinstitutionerna är komplicerad. Här ser RFS att de frivilliga samhällsarbetarna bidrar inte minst till att öka tilliten till andra människor.

Faktum är att dessa lagregerade frivilliguppdrag som pågår under en längre tid och bygger på att en medmänniska ger en annan människa stöd i en utsatt situation, öppnar upp för en tillitsfull relation som ibland kan vara svår att åstadkomma för en tjänsteperson. Denna tillit till en annan människa behövs för att bygga tillit till institutioner. Kommissionen konstaterar att tillit till välfärdsinstitutionerna även har koppling till hur väl dessa fungerar som en resurs i människors vardag. Här är de lagregerade frivilliguppdragen ett utmärkt exempel på hur samhället har hittat vägar att bygga tillit och ge resurser i människors vardag. Problemet är att detta inte förvaltas och används på rätt sätt. Frivilliga samhällsarbetare bidrar också med en viktig folkbildande insats genom att vägleda och informera brukaren om hens rättigheter och möjligheter. Demokratiaspekten av detta är också viktig - att kunna ta makten över sitt eget liv.

Gällande validering av kompetenser vill RFS framföra att även människors insatser inom civilsamhället ska valideras i större utsträckning. Visionsrummet är ett rum på anstalt, häkte eller frivård där intagna själva med stöd och hjälp från civilsamhället kan arbeta med sin egen frivivning. Här kan exempelvis en intagen som varit inre koordinator för ett visionsrum få ett intyg på en rad kompetenser som har ingått i uppdraget. Detta går hand i hand med kommissionens förslag om att stärka människors egna möjligheter till sysselsättning, bostad, försörjning, levnadsvanor och inte minst delaktighet och inflytande.

Utredaren lyfter den forskning som visar ett positivt samband mellan engagemang och hälsa. RFS erfarenhet är att det i samband med en biståndsbedömning ibland kan vara en belastning att ha ett lagregerat frivilliguppdrag. Myndigheter kan ibland sänka bidrag exempelvis sjukersättning med hänvisning till att det för lagregerade frivilliguppdragen utgår ett mindre arvode. Vi ser dock att om en person exempelvis har ett uppdrag som kontaktperson, vilket kan innebära att man fikar, promenerar eller går på bio tillsammans med brukaren, så kan det vara en viktig del i det egna tillfrisknandet. Att få behålla samma ersättning samtidigt som man genom ett frivilliguppdrag har möjligheten att känna sig behövd och vara en del av samhället borde vara en självklarhet.

5 Mer strategisk styrning och uppföljning

RFS ställer sig bakom förslaget att regeringen bör utveckla former för stärkt dialog med företrädare från civilsamhället och vill här understryka att de lagregerade frivilliguppdragen är en grupp frivilliga som kommer väldigt nära de som behöver samhällets stöd. Ibland ingår det till och med

i frivilliguppdraget, framförallt för gode män och förvaltare, att tillse att huvudmännen får en jämlik och god hälsa. RFS välkomnar därför en förbättrad dialog i syfte att underlätta för de frivilliga att stödja sina brukare/huvudmän/klienter/patienter i sina rättigheter till god och jämlik hälsa.

Stockholm 2017-11-29

Jenny Ögren
Förbundsordförande

Gunilla Sundblad
Förbundssekreterare